

Veronika Faktorová

ORCID: 0000-0002-5057-8113

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

<https://doi.org/10.19195/2084-4107.15.10>

České a slovenské hory jako součást národního mýtu

Slowa-klucze: Karkonosze, Tatry, literatura podróżnicza, romantyzm, nacjonalizm

Keywords: Giant Mountains, Tatras, travelogues, romanticism, nationalization

Czech and Slovak mountains as part of a national myth

Summary

The study is based on a comparison of Czech travelogues to the Krkonoše (Giant Mountains) and the Tatry (Tatras) from the first half of the 19th century. Although the mountains Krkonoše and Tatry represented different, geographically relatively distant localities, their literary image was identically formed in the context of patriotic romanticism. It helped in particular that the Giant Mountains and the Tatras could be included in the “ownership” of the Czech nation and used in the construction of the Czech national myth.

Vladimír Macura provedl v dnes již kanonické knize *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ* (1. vyd. 1983, 2. vyd. 1995) analýzu základních principů, které měly v průběhu 19. století konstruovat novodobou českou kulturu: byly jimi lingvocentrismus (tj. koncentrace na jazyk jako absolutní

hodnotu), překladovost, mytologičnost a mystifikace. Každý z těchto principů představuje vlastní kapitolu přibližující zrod moderní české kultury; pro směr této studie je však zásadní princip mytologičnosti, o němž Macura soudil, že se nevyčerpává jen přítomností jistých mytologických prvků pozorovatelných v obrozenské kultuře, ale že jde o velmi těsný, příznakový vztah kultury a mýtu, „mnohem těsnější, než bychom mohli u novověké kultury vůbec předpokládat“.¹ Zrod novodobé české kultury byl pro Macuru v podstatě zrodem jednoho velkého mýtu, který má svou eschatologickou rovinu (viz stále vžitá metafora o vzkříšení mrtvého či alespoň jen spícího národa) a je nesen výraznou kreativitou těch, kdo mýtus sdílejí a dále budují.

Princip mytologizace měl podle Macury širokou působnost a kromě – pravděpodobně nijak překvapujících – historických skutečností² si podmaňoval třeba i „fakta geografická“, přičemž docházelo „k sakralizaci význačných bodů české a slovenské topografie“.³ Nejproduktivnější topografickou součástí „mytické výpovědi“ novodobé české kultury byly podle Macury Praha, Vyšehrad, řeka Vltava, skalní zřícenina Trosky a také pohoří Krkonoše a Tatry.⁴ Na jiných místech uvádí Macura také pahorky Říp a Blaník, které však na rozdíl od Krkonoš a Tater hrály v české mytologii podstatnou roli již od raného středověku.⁵

Krkonoše a Tatry jsou dnes významnými geologickými útvary dvou samostatných států, České a Slovenské republiky, a často o nich bez zaváhání mluvíme jako o nejvyšším českém a nejvyšším slovenském horském masivu. V první polovině 19. století, kdy se rodila novodobá česká i slovenská kultura, však toto národně jednoznačné vlastnictví nebylo nijak samozřejmé. Obě pohoří ležela na území Rakouské monarchie a etnický živel, který v nich byl přítomen, byl svým původem nejen český a slovenský, ale i německý, polský či maďarský. Kulturní aktivity, především literární produkce, tu proto sehrály zásadní roli: začaly vytvářet jisté nároky na daný prostor a pokoušely se ozřejmovat jeho český, resp. slovenský charakter i původ. V kontextu emancipující se české i slovenské kultury pak bylo běžnou praxí i rozšiřování národní příslušnosti hor na významnější úroveň, alespoň co se týká počtu obyvatel: hory mohly být pojímány jako výrazná součást území obývaného Slovany.

V práci Vladimíra Macury byl národně mytologický potenciál hor analyzován zejména v případě Tater. Krkonoše jsou zmíněny jen sporadicky a celkově se

¹ MACURA, Vladimír, *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*. 2., rozšíř. vyd. Praha: H & H, 1995, s. 79.

² Mytologizaci podléhaly jak historické události, tak významné osobnosti. Velmi produktivní tu bylo zejména období husitství, ale také rok 1620 a bitva na Bílé hoře. Z postav Jan Hus, Jan Žižka nebo někteří čeští králové. O tom blíže MACURA, Vladimír, *Český sen*. Praha: NLN, 1998; RAK, Jiří, *Bývalí Čechové... České historické mýty a stereotypy*. Jinočany: H&H, 1994; ČORNEJ, Petr, *Husitství a husité*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019.

³ Tamtéž, s. 81.

⁴ Tamtéž.

⁵ O tom například TŘEŠTÍK, Dušan, *Mýty kmene Čechů: (7.–10. století): tři studie ke „starým pověstem českým“*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 73–76.

zdá, že český badatel Tatrám přisuzuje postupnou literární dominanci nad českým pohorím. Ve svých výkladech si všímá především postupné krystalizace obrazu Tater jako výlučného prostoru vlasti, a to vlasti v širším pojetí, tj. vlasti slovanské. Podle jeho soudu se tato představa v českém kontextu rozšířila zásluhou původem slovenského, avšak česky píšícího básníka Jana Kollára a později značně expandovala u slovenských romantiků.⁶ Ve slovenské kultuře došlo podle jeho soudu až ke „zbožnění“ hor a prolnutí krajinného prvku s národní identitou, které nemělo paralelu na české, a dokonce ani na polské straně (badatel uvádí, že „pro Poláky zůstaly Tatry pomezími horami, spíše exotikou a zeměpisnou periferií než neodmyslitelnou součástí představy vlasti“⁷). Macurovi následovníci, jako třeba Peter Zajac, se domnívají, že Tatry v kollárovském pojetí Krkonoším v repertoáru významných krajinných obrazů nejen konkurovaly, ale zcela potlačily význam českého pohorí, mluví dokonce přímo o „srážce dvou národně-přírodních topic-kých systémů“.⁸ Jde však v důsledku o pouhou tezi, analýza konkrétních dokladů u Zajace, a nakonec i Macury chybí a je jisté výzvou podívat na tuto záležitost podrobněji. Je přitom zřejmé, že dané reprezentace mohly cirkulovat v různých typech textů a že materiál tu může být doslova bezbřehý. Pro potřeby této studie jsme si proto zvolili dvě oblasti, v nichž byly dané reprezentace značně frekventované a zároveň představovaly i prestižní produkci své doby, která díky tomuto svému postavení významně přijímala a dále rozvíjela aktuální literární tendence své doby.

Jaký byl vzájemný poměr dobových reprezentací Krkonoš a Tater a jak byly významově naplňovány, je nejspíše nejjednodušší ověřit především na materiálu z české poezie. K dispozici totiž máme Českou elektronickou knihovnici, tj. databázi veškeré česky psané a knižně vydané básnické produkce z let 1770 až 1945, která umožňuje fulltextové vyhledávání. Vygenerované výsledky (které vznikly prostým zadáváním slov Krkonoše, Karkonoše, Krákonose, Tatry, Tatra a jejich morfologických i slovtvorných variant) ukazují, že Krkonoše byly v letech 1790–1890 užity jistým způsobem celkem 45x ve třiceti sbírkách, Tatry jsou proti tomu zastoupeny 162 výskyty v sedmdesáti sbírkách. V případě Krkonoš i Tater se slovo frekventovaně vyskytuje i přímo v názvech básní, někdy i dokonce samotných sbírek; Tatry v tomto ohledu ovšem zřetelně převažují (výrazně se tak děje ve 40. letech a znova v 70. a 80. letech 19. století).⁹ Tyto výsledky by podporovaly Macurovu tezi, že Tatry měly v české literatuře dominantnější postavení. Zároveň

⁶ MACURA, Vladimír, tamtéž, s. 185–186.

⁷ MACURA, Vladimír, tamtéž, s. 186. Je to jistě teze, o níž by bylo možné mezi polskými badateli dlouho a patrně i polemicky diskutovat.

⁸ Lze překládat jako topos. ZAJAC, Peter – SCHMARCOVÁ, Lubica a kol., *Slovenský romantizmus: synopticko-pulzačný model kultúrneho javu*. Brno: Host, 2019, s. 37. K tématu též KOLBUSZEWSKI, Jacek, *Tatry w literaturze polskiej*. Krakow: Wydaw. Literackie, 1982; KOLBUSZEWSKI, Jacek, *Literatura i Tatry. Studia i szkice*. Zakopane: Tatrzanski Park Narodowy Wydawnictwo, 2016.

⁹ Například sbírky: Vítězslav Hálek, *Děvče z Tater*; Otakar Mokřý, *Báj Tater*; Adolf Heyduk, *Od Tater a Dunaje*; Irma Geisslová, *Z Podkrkonoší*.

však můžeme doplnit, že tomu tak nebylo po celé sledované období — Krkonoše jsou ve vícero textech tematizovány již v 10. a na počátku 20. let, Tatry se s výjimkou několika lapidárních zmínek¹⁰ objevují v české poezii teprve s roky 1821 a 1824 a zprvu jsou spojeny výlučně s Janem Kollárem, velmi frekventovaně pak s jeho básnickou skladbou *Slávy dcera*.¹¹

Značné rozdíly pak lze vysledovat, zaměříme-li se na významy, které obě reprezentace nesly. Tak zjišťujeme, že v rozmezí 10. a 20. let byly Krkonoše často představovány národně zcela nepříznačně a jejich pojetí bylo poměrně rozmanité. Milota Zdirad Polák tak v jedné části své rozsáhlé skladby *Vznešenost přírody* (1813, 1819) Krkonoše ztotožnil s obrazem krásné a tajemné přírody, v níž se zrcadlí věčný koloběh tvořících a mařících sil i Boží velikost. Pro jiného autora, Václava Klimenta Klicperu, jsou v baladě *Krkonošská klec* české hory pouze atraktivním dějištěm, hrůzným prostorem obývaným duchy, zvláště pak Krakonošem. Krkonoše jako součást vlasti je pojetí spíše ojedinělé, ukazuje se, že z pohledu vlasteneckého intelektuála nebyly Krkonoše zcela samozřejmým českým prostorem – v ódě *Na jazyk český* (1795) Antonína Jaroslava Puchmajera se příznačně vyslovuje přání, aby Krkonoše přijaly Čecha alespoň za svého „panoše“, tedy ani ne za svého vládce, ale za služebného rytíře.

Součástí české vlasti se Krkonoše definitivně stávají teprve v letech třicátých, kdy se zároveň významové možnosti dané reprezentace značně zužují až k jistému klíši. Krkonoše jsou totiž v zásadě pojímány především jako „okraj“ vlasti, byť okraj nesmírně důležitý, neboť tvoří nepřekonatelnou hradbu proti nepřátelům.¹² Tato funkce je ostatně českým horám připisována jako celku, jak příkladně ukazuje báseň Karla Aloise Vinařického *Hory* (1839) ze sbírky *Vlast: „Kol jsou Čechy ohraženy/ horami jak baštami/ k úhlům světa obráceny/ svými čtyřmi hranami“*.¹³ Explicitně jsou pak zmíněny Krkonoše, Šumava, Krušné hory a neveliké Žďárské vrchy, které „bratrům z východu přejí volný průchod“.¹⁴ Vizuelně zjevná geomorfologická podoba Čech (čeští geologové tvrdí, že Čechy nejsou nic jiného než „díra“ po dopadu meteoritu¹⁵) tak vyšla vstříc národně žádoucím významům a adorace české „horské hradby“ se pevně usadila v českém nacionálním slovníku nejen 19., ale i 20. století.¹⁶

¹⁰ Například u Bohuslava Tablice ve sbírce *Poezie*; v básních Josefa Pavla Šafářika otištěných v časopise *Prvotiny pěkných umění*.

¹¹ Tatry se objevují již v Kollárových *Básních* z roku 1821, jsou zde v duchu jemně erotické koncepce sbírky líčeny jako prostor milostných hrátek.

¹² První doklady tohoto pojetí směřují do dvacátých let 19. století, např. báseň *Baláda* Josefa Krasoslava Chmelenského, příp. *Krkonošské hory* Josefa Mirovita Krále.

¹³ VINAŘICKÝ, Karel Alois, *Vlast. Skládání Karla Vinařického*. Praha: Rohlíček a Sievers, 1863, s. 2.

¹⁴ Tamtéž, s. 3.

¹⁵ Srov. CÍLEK, Václav, *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. Praha: Dokořán, 2005.

¹⁶ Doklady viz Česká elektronická knihovna, databáze Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Přístup: <http://www.ucl.cas.cz/cs/internetove-zdroje>.

Tatry, jak již bylo řečeno, vstoupily do české poezie zásluhou Jana Kollára a jeho skladby *Slávy dcera* z roku 1824. Kollár ve své skladbě vytváří obraz pradávne slovanské říše – slovanské pravlasti, která je v základních rysech představena hned v úvodním *Předzpěvu*. Vzhledem k tomu, že jde o emblematický romantický text, není překvapivé, že „slovanskou vlast“ na scénu uvádí citově exaltovaný poutník, jehož traumatizuje nepoměr mezi její slavnou minulostí a současným bídným stavem. Tato široce pojatá vlast přirozeně nutila básníka geograficky expandovat a současně i hledat nový mytologický střed.¹⁷ Namísto dosud uznávané „caput regni“, Prahy, Kollár skutečně volí do té doby významově neutrální a středovější Tatry: Čech tak Kollárovým přičiněním rozšiřuje svou identitu, stává se Slovanem, Kollárovými slovy „Tatry synem“, Tatry jsou jeho „kolébkou i rakví“.¹⁸ Tento posun je přitom zcela zásadní, neboť z okruhu kultury a vzdělanosti se hledání toho, kdo je Čech, resp. Slovan, přesouvá do čistě přírodního prostoru, dokonce prostoru civilizací jen omezeně zatíženého, který právě proto aspiruje na morální čistotu, nevinnost, nedotčenost a další pozitivní významy, které s sebou od dob Jeana Jacquese Rousseaua nesou představy o původních primitivních civilizacích. Kollár je rovněž tím, kdo Tatry pojímá jako prostor posvátný, jsou pro něj chrámem Slovanstva.

Kollár byl sice na počátku 20. let ojedinělým autorem tematizujícím Tatry, o to byl ale přesvědčivější. Od 30. let se jeho obraz Tater stal běžně přijímanou konvencí, která v poezii nacházela skutečně významný prostor, výrazně v letech čtyřicátých a znova ještě v 70. či 80. letech 19. století. Poezie této doby zcela stereotypně pracuje zvláště s motivem, který zpopularizoval úvod *Slávy dcery*.¹⁹ Je jím rozhled z Tater, rozhled z „oltáře Slovanů“, po ztracené, avšak k nové velkolepé budoucnosti již směřující slovanské vlasti. O silné reflexi motivu přitom svědčí nejen jeho opakování,²⁰ ale i jeho další modifikace (např. v básni Elišky

¹⁷ Peter Macho dokládá, že Tatry tohoto významu nabývaly u Kollára postupně, v publicistických textech na rozdíl od básnických básník uvažuje o Tatrách zcela neutrálně, jsou jen geografickým pojmem a z hlediska praslovanského či slovenského osídlení spíše okrajem, hranicí. MACHO, Peter, *Od pravlasti ku kolíske. Od Karpat ku Tatrám. Mýtus slovanského stredu v kontexte vývoja slovenskej národnej identity a ideológie*. In: HOJDA, Zdeněk, OTTLOVÁ, Marta a PRAHL, Roman eds., „*Slavme slavně slávu Slávov slavných*“: *slovanství a česká kultura 19. století: sborník příspěvků z 25. ročníku sympozia k problematice 19. století*, Plzeň, 24.–26. února 2005. Praha: KLP, 2006, s. 246. (240–257).

¹⁸ Viz verše: „Aj zde leží zem ta, před okem mým smutně slzícím, / někdy kolébka, nyní národu mého rakev. / Stůj noho! Posvátné místa jsou, kamkoli kráčíš, / k obloze, Tatry synu, vynesou vyvýše pohled.“ KOLLÁR, Jan, *Slávy dcera*. Praha: Odeon, 1971, s. 9.

¹⁹ Daný motiv přitom přesahuje i do nebeletristických děl, a to zvláště u slovenských romantiků. Například Jozef Miloslav Hurban ve studii *Slovensko a jeho život literárny* (1847) píše, že Tatry jsou „kolébkou všech a svatým oltářem Slovanů“, pro Hurbana se však na rozdíl od Kollára stávají tím nejdůležitějším národním elementem Slovinců. Ve „zkamenělé, tvrdé hmotě“ Tater proto nachází „vtělenou ideu Slovenska“ a pohled na jejich mocné štíty „křísí v slovenském duchu jakýsi temný cit“ vlastní i národní vyvolenosti. Srov. HURBAN, Jozef Miloslav, *Slovensko a jeho život literárny*, In: též, *Dielo II*. Bratislava: Tatran, 1983, s. 22.

²⁰ Zcela příznačně se to děje v básnických almanaších *Ruch* svazek 2 a 3 (například Bohuslav Čermák *Na Tater štítě*, Karel Kálal *Z Tater*).

Krásnohorské *Dcerám Tater* jsou těmi, kdo pociťují bolestný úpadek slavné minulosti a nadějně vyhlíží budoucí pokrok, slovanské ženy; v případě *Cigánských melodií* Vítězslava Háalka je to Slovák romského původu).

Ještě do 40. let však nelze říci, že by z horizontu českých básníků kvůli expanzi Tater mizely Krkonoše (to je situace spíše až pozdější). Naopak je zde tendence k jisté fúzi obou prestižních geografických reprezentací. Příkladně o tom svědčí Kollárův následovník Jan Erazim Vocel v *Labyrintu slávy* (1843), variaci na Goethova *Fausta*. Rozsáhlá skladba začíná na vrcholku Sněžky, kde se setkáváme s mladým rozervancem Janem, který ztratil smysl svého života, nevěří v obrodu svého národa a pomýšlí na sebevraždu. Tu se mu zjeví zlý duch, který mu chce nabídnout jiné požitky a ukázat mu marnost jeho počínání, a aby jej o tom přesvědčil, vezme jej na cestu po přítomné a minulé (podle jeho soudu neexistující) slovanské vlasti. Jednou ze zastávek jsou i Tatry, odkud lze spatřit celou „v mlhách porobenou slávskou zem“.²¹ Narušení stereotypu se objevuje jen ojedinelé: takovým rebelem je snad jen Karel Sabina, který traumatizovaného Slovana pohlízejícího na svou vlast umisťuje na vrchol Krkonoš.²²

Že ve 30. až 40. letech 19. století docházelo k jistému poměrování či snad soutěžení (slovo střet užitá Peterem Zajacem je zde po mém soudu až příliš vyhrocené) dvou klíčových reprezentací geografické mytologie novodobé české kultury, může potvrdit i žánr z opačné strany literárního spektra – cestopis. Dobové cestopisy dokládají jak vzrůstající zájem o obě pohoří, tak i vzrůstající respekt k jejich, v poezii se utvářejícímu, literárnímu obrazu. Také časová distribuce obou reprezentací kopíruje situaci v poezii. V 10., 20. a ještě v polovině 30. let v české literatuře zcela převažují popisy cest mířících do Krkonoš, od konce 30. let se však již objevují jejich tatranské protějšky a jejich počet se postupně zvyšuje. Jistou roli v tom, že cestopisy do Tater se co do počtu pouze vyrovnaly cestopisům krkonošským, zatímco v poezii Tatry již zcela dominovaly, může hrát zejména skutečnost, že cestopisy jsou zpravidla založeny na autentické cestě a české pohoří bylo lépe dosažitelné i přístupnější.²³

Co je ovšem zásadní, je etablování komplexu významů, které k sobě obě reprezentace vztahovaly a které – jak dokládají cestopisy – se ve 40. letech staly všeobecně přijímanou literární konvencí. Ještě v prvních krkonošských cestopisech, jakým byl třeba Ludvíkův *Myslimír, po horách Krkonošských putující* (1824), se pouze oslavuje rozmanitost horské přírody a jsou – po vzoru Polákovy *Vznešenosti přírody* – koncipovány různé krajinné scenérie, které Ludvík barvitě zachycuje a oslavuje prózou i veršem. I ve 40. letech jsou přírodní scenérie

²¹ VOCEL, Jan Erazim, *Labyrint slávy*. Praha: J. B. Calve 1846, s. 167.

²² SABINA, Karel, Slovan. *Hronka* 1, č. 2, 1837, s. 105.

²³ V této době již byly k dispozici odborné popisy Krkonoš i cestovní průvodce; především německy psané, ale v Čechách hojně čtené HOSER, Josef Karel Eduard, *Anleitung das Riesengebirge auf die zweckmässigste Art zu bereisen: Mit eine Karte von Junker*. Wien: Joseph Geistingner, 1805; HERLOSSOHN, Karl, *Wanderungen durch das Riesengebirge und die Grafschaft Glatz: Mit 30 Stahlstichen*. Leipzig: Georg Wigand's Verlag, [1840/1841].

stále tím nejpřitažlivějším, co lze v pohoří vidět, a jsou i konkrétně lokalizovány. V cestopise Josefa Václava Friče se takřka za povinnost pokládá výstup na Sněžku, pohled na bouřlivý Kochelský vodopád/ Kochelfall/ Wodospad Szklarki či třeba pusté Sněžné jámy. Současně jsou ale Krkonoše i důsledně představovány jako nejzazší mez Českého království. Krkonošští cestovatelé Josef Václav Frič či Václav Reischel podnikají cestu z Prahy na pomezí „své otčiny“, za níž se rozkládají již „jiné krajiny“.²⁴ Majestátní horské vrcholy, „obrazy věkovité stálosti a síly“,²⁵ jsou předělem mezi naším a cizím prostorem. Národní exaltace pak v tomto hraničním prostoru zcela absentuje, obrací se pouze směrem ke středu, ku Praze.

Zcela opačně, národně vyhoceněji je koncipován prostor Tater. První místopisný popis Tater pochází z poloviny 30. let a Tatry jsou v něm již bez zaváhání oslavovány v Kollárově duchu jako „kolébka a snad i prvotní sídlo našeho národa čechoslovanského“, „kde národní ráz a povaha dosud nezkaleny zůstaly“.²⁶ (Je příznačné, že pravděpodobným autorem článku je Kollárův spolužák a přítel Pavel Josef Šafařík). Tatranské cestopisy 40. let pak toto pojetí bezezbytku přijímají. Jedním z jejich autorů byl Jan Erazim Vocel, uznávaný autor vlastenecko-historické poezie a povídky. V jeho *Výjimce z cesty od Tater k Severnímu moři* (1843) jsou Tatry především mystickým centrem vlasti, národním oltářem i chrámem, kde lze v lůnu nedotčené přírody odhalovat pravou podstatu slovanského národa. Poutník Vocel prochází hory nikoliv proto, aby svým čtenářům dokázal, že je schopen rozeznat, ocenit a literárně demonstrovat krásu přírodních scenérií, ale proto, aby sebe i své publikum utvrdil v národní identitě. Hned v úvodu poutník vystupuje na pahorek nad Kežmarokem, odkud pozoruje „velebný obraz“ východu slunce nad krajinou lemovanou Tatrami.²⁷ Hra světla a stínů, proměna barev, kompozice kontrastních přírodních prvků, které pozoruje z nejvyššího bodu krajiny, privilegovaného místa romantických subjektů, jej vede k vlasteneckému vytržení, excitované modlitbě za slovanský národ: „Snášel se od této chvíle duch můj v prosbách o blaho bratří slovanských, od východu, západu, severu a jihu prosící ruce k dennici pravdy a osvěty národní zdvíhajících.“ Od tohoto momentu se krásy krajiny již důsledně vnímají nikoliv jako všeobecná estetická záležitost, ale jako národní hodnota – horská krajina Tater je především „branou slovanského ráje“.²⁸

Vyšší potenciál nacionalizace způsobuje, že Tatry mohou (teprve ve 40. letech) získávat jistou prioritu před Krkonošemi, která se projevuje buď jejich substitucí (Vocel nahrazuje Krkonoše jednoznačněji slovanskými Beskydy, respektive Sněžku Radhoštěm), anebo tím, že jejich převaha je explicitně vyjadřována. V *Zápiscích cestujících po Slovensku* Viléma Dušana Lambly tak dochází na

²⁴ FRIČ, Josef Václav, Cesta přes Friedland na Krkonoše. *Poutník* 1, 1846, s. 120.

²⁵ REISCHEL, Václav Hanuš, Cesta na Sněžku. *Poutník* 2, 1847, s. 1.

²⁶ ŠAFAŘÍK, Pavel Josef, Horalé, obyvatelé tatranští. *Světlozor* 1, č. 19, 1834, s. 146–147.

²⁷ VOCEL, Jan Erazim, Výjimka z cesty od Tater k Severnímu moři. *Časopis českého Museum* 17, 1843, č. 4, s. 540.

²⁸ Tamtéž, s. 570.

přímé srovnání Tater a Krkonoš a výsledkem je konstatování devalvace Krkonoš, za jejíž viníky jsou označeni Němci a rozvíjející se masový turismus. Podle cestovatele jsou hory přeplněny návštěvníky „z velikých měst“, kteří se sem „stěhují se svými neřestmi“.²⁹ Místní Němci činí kvůli nim z Krkonoš, z „tohoto velebného chrámu přírody“ doslova „peleš lotrovskou“, kde musí poutník penězi vykoupit dokonce i spuštění vodopádu (tok bystřiny totiž místní zahrazují stavidly a spouští jej jen za poplatek).³⁰ Na vlastenecké city tu jaksi již – na rozdíl od Tater – nezbývá chuť.

Dobová cestopisná literatura i poezie ukazuje, že obraz obou pohoří procházel jistou mytologizací. Byla shodně pojímána jako sakrální prostor, jsou připodobňována k oltáři, chrámu, katedrále. V případě Krkonoš však jde povětšinou o národně bezpříznakový chrám „vznešené, majestátní přírody“, zatímco příroda Tater je vždy zatížena národní symbolikou. Na vrchol Krkonoš vystupují milovníci přírody, či dokonce první, za požitky a zábavou mířící turisté,³¹ Tatry jsou však vždy místem národních tužeb.

Závěrem lze konstatovat, že v případě krkonošských i tatranských cestopisů se zpravidla jednalo o popisy autentických cest a v jejich literárním ztvárnění proto nalezneme řadu individuálních zážitků a příhod. Přesto se většina dobových cestopisců podřizovala panujícím literárním konvencím i očekávání čtenářů: v důsledku toho byly reprezentace Krkonoš i Tater kontinuálně stereotypní až na samou hranu jisté idealizace (Krkonoše jako ideální prostor velebné a majestátní přírody/ Tatry jako ideální národní prostor). Zároveň nám tyto reprezentace ukazují, že to, co získávalo „label“ „našeho národního prostoru“ procházelo značnou dynamikou a nemuselo nutně končit hranicemi českého území, osvojovala se i místa geograficky či historicky značně odlehlá.

Bibliografie

- CÍLEK, Václav, *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. Praha: Dokořán, 2005.
- ČORNEJ, Petr, *Husitství a husité*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019.
- FRIČ, Josef Václav, Cesta přes Friedland na Krkonoše. *Poutník* 1, 1846, s. 120–122, 140–144.
- HERLOSSOHN, Karl, *Wanderungen durch das Riesengebirge und die Grafschaft Glatz: Mit 30 Stahlstichen*. Leipzig: Georg Wigand's Verlag, 1840/1841.
- HOSER, Josef Karel Eduard, *Anleitung das Riesengebirge auf die zweckmässigste Art zu bereisen: Mit eine Karte von Junker*. Wien: Joseph Geistinger, 1805.
- HURBAN, Jozef Miloslav, Slovensko a jeho život literárny, In: *týž, Dielo II*. Bratislava: Tatran, 1983.
- KOLBUSZEWSKI, Jacek, *Tatry w literaturze polskiej*. Krakow: Wydaw. Literackie, 1982.

²⁹ LAMBL, Vilém Dušan, Zápisky cestujícího po Slovensku. *Poutník* 2, s. 104.

³⁰ Tamtéž.

³¹ O rozvoji turistických výletů do Krkonoš pěkně svědčí cestopis NEČÁSEK, František, Cesta na Sněžku. *Večerní vyznění* 2, č. 1–2, 1832, s. 3–7 a 9–12.

- KOLBUSZEWSKI, Jacek, *Literatura i Tatry. Studia i szkice*. Zakopane: Tatrzański Park Narodowy Wydawnictwo, 2016.
- KOLLÁR, Jan. *Slávy dcera*. Praha: Odeon, 1971.
- LAMBL, Vilém Dušan, Zápisky cestujícího po Slovensku. *Poutník 2*, s. 73–83, 103–111, 151–157, 171–182.
- MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*. 2. Praha: H & H, 1995.
- MACURA, Vladimír, Český sen. Praha: NLN, 1998.
- MACHO, Peter, Od pravlasti ku kolíske. Od Karpat ku Tatrám. Mýtus slovanského stredú v kontexte vývoja slovenskej národnej identity a ideológie. In: HOJDA, Zdeněk, OTTLOVÁ, Marta a PRAHL, Roman, eds., „*Slavme slavně slávu Slávov slavných*“: *slovanství a česká kultura 19. století: sborník příspěvků z 25. ročníku symposia k problematice 19. století*, Plzeň, 24.–26. února 2005. Praha: KLP, 2006, s. 240–257.
- NEČÁSEK, František, Cesta na Sněžku. *Večerní vyražení 2*, č. 1–2, 1832, s. 3–7 a 9–12.
- RAK, Jiří. *Bývali Čechové... České historické mýty a stereotypy*. Jinočany: H&H, 1994.
- REISCHEL, Václav Hanuš, Cesta na Sněžku. *Poutník 2*, 1847, s. 1–6.
- SABINA, Karel, Slovan. *Hronka 1*, č. 2, 1837, s. 105.
- ŠAFAŘÍK, Pavel Josef, Horalé, obyvatelé tatranští. *Světlozor 1*, č. 19, 1834, s. 146–147.
- TŘEŠTÍK, Dušan, *Mýty kmene Čechů: (7.–10. století): tři studie ke „starým pověstem českým“*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- VINAŘICKÝ, Karel Alois, *Vlast. Skládání Karla Vinařického*. Praha: Rohlíček a Sievers, 1863.
- VOCEL, Jan Erazim, Výjimka z cesty od Tater k Severnímu moři. *Časopis českého Museum 17*, 1843, č. 4, s. 540–570.
- VOCEL, Jan Erazim, *Labyrint slávy*. Praha: J. B. Calve, 1846.
- ZAJAC, Peter – SCHMARCOVÁ, Lubica a kol., *Slovenský romantizmus: synopticko-pulzačný model kultúrneho javu*. Brno: Host, 2019.